

DU SOM KUNDE MÅ VÆRE KJENT MED BL.A. FØLGENDE:

- at investeringer eller andre posisjoner i finansielle instrumenter skjer på kundens egen risiko
- at du som kunde selv må sette deg nøye inn i Nordnet Bank ABs allmenne vilkår for handel med finansielle instrumenter og, dersom det er relevant, opplysninger i prospekter samt øvrige opplysninger om det aktuelle finansielle instrumentet, dets egenskaper og risiko
- at det ved handel med finansielle instrumenter er viktig å kontrollere sluttvedlegg og annen rapportering vedrørende dine investeringer samt å reklamere omgående ved eventuelle feil
- at det er viktig fortløpende å overvåke verdiendringer på beholdninger av og posisjoner i finansielle instrumenter
- at du som kunde selv må initiere de tiltak som er påkrevd for å redusere risikoen for tap på dine investeringer eller andre posisjoner

1. HANDEL MED FINANSIELLE INSTRUMENTER

Handel med finansielle instrumenter, dvs. blant annet aksjer i aksjeselskap og tilsvarende andelsrettigheter i andre typer foretak, obligasjoner, depotbevis, fondsandeler, pengemarkedsinstrumenter, finansielle derivatinstrumenter eller andre slike verdipapirer bortsett fra betalingsmidler som kan bli gjenstand for handel på kapitalmarkedet, skjer hovedsakelig i organisert form på en handelsplass. Handelen skjer gjennom de verdipapirforetak som deltar i handelen på handelsplassen. Som kunde må du normalt kontakte et slikt verdipapirforetak for å kjøpe eller selge finansielle instrumenter.

1.1 HANDELSPLASSER

Med handelsplasser forstås regulert marked, handelsplattform (Multilateral Trading Facility, MTF) og systematisk internhandler (SI) samt der det skjer handel hos verdipapirforetak.

På et regulert marked handles ulike typer finansielle instrumenter. Når det gjelder aksjer, er det kun aksjer i allmennaksjeselskap som kan noteres og handles på et regulert marked, og det stilles store krav til slike selskap, bl.a. med hensyn til selskapets størrelse, virksomhetshistorikk, eierspredning og offentlig rapportering av selskapets økonomi og virksomhet.

En handelsplattform (MTF) kan beskrives som et handelssystem som organiseres og tilbys av en børs eller et verdipapirforetak. Det stilles normalt sett lavere krav, i form av f.eks. informasjonsgivning og virksomhetshistorikk, til de finansielle instrumentene som handles på en handelsplattform sammenlignet med finansielle instrumenter som handles på et regulert marked.

En systematisk internhandler er et verdipapirforetak som på organisert, regelmessig og systematisk vis handler for egen regning ved å utføre kundeordre utenfor et regulert marked eller en handelsplattform. En systematisk internhandler plikter å offentliggjøre markedsmessige bud på kjøps- og/eller salgspriser for likvide aksjer som handles på et regulert marked og for hvilke den systematiske internhandleren driver systematisk internhandel.

Handel kan også finne sted gjennom et verdipapirforetak uten at det er snakk om systematisk internhandel, mot institusjonens egne beholdninger eller mot en annen av institusjonens kunder.

Handelen på regulerte markeder, handelsplattformer og andre handelsplasser utgjør et annenhåndsmarked for finansielle instrumenter som et selskap allerede har utstedt (emittert). Dersom annenhåndsmarkedet fungerer godt, dvs. at det er lett å finne kjøpere og selgere og det fortløpende noteres budkurser fra kjøpere og selgere samt sluttkurser (betalingskurser) fra avsluttede handler, har også selskapene en fordel ved at det blir lettere ved behov å utstede nye instrumenter og dermed skaffe mer kapital til selskapets virksomhet. Førstehåndsmarkedet, eller primærmarkedet, kalles det markedet der kjøp/tegning av nyutstedte instrumenter skjer.

1.2 HANDELS-/NOTERINGSLISTER

Når det gjelder aksjer, deler vanligvis handelsplasser aksjene inn i ulike lister, som publiseres f.eks. på handelsplassens hjemmeside, i dagsaviser og andre medier. Avgjørende for hvilken liste et selskaps aksjer handles på, kan være selskapets børsverdi. De mest omsatte aksjene kan også finnes på en egen liste. Visse verdipapirforetak publiserer også egne lister over finansielle instrumenter som handles via institusjonen, kurser som instrumentene handles til osv., f.eks. via institusjonens hjemmeside. Aksjer på lister med høye krav og høy omsetning anses normalt å innebære en lavere risiko enn aksjer på andre lister.

Informasjon om kurser m.m. vedrørende aksjer så vel som andre typer finansielle instrumenter, f.eks. fondsandeler, opsjoner og obligasjoner, publiseres også regelmessig via f.eks. handelsplassens hjemmesider, i dagsaviser og andre medier.

2. RISIKO FORBUNDET MED FINANSIELLE INSTRUMENTER OG HANDEL MED FINANSIELLE INSTRUMENTER

2.1 GENERELT OM RISIKO

Finansielle instrumenter kan gi avkastning i form av utbytte (aksjer og fond) eller rente (renteberende instrumenter). Videre kan prisen (kursen) på instrumentet stige eller falle i forhold til prisen på tidspunktet da investeringen ble foretatt. I den videre beskrivelsen brukes ordet investering også om eventuelle negative posisjoner (negative beholdninger) som er tatt i instrumentet, jfr. f.eks. det som sies om shorthandel i avsnitt 7 nedenfor. Den totale avkastningen er summen av utbytte/rente og prisendring på instrumentet.

Investoren søker naturligvis en total avkastning som er positiv, dvs. som gir gevinst, helst så høy som mulig. Men det finnes også en risiko for at den totale avkastningen blir negativ, dvs. at det blir et tap på investeringen. Risikoen for tap varierer med ulike instrumenter. Vanligvis er muligheten for gevinst på en investering i et finansielt instrument forbundet med risikoen for tap. Jo lengre tid man har en investering, desto større er gevinstmuligheten eller tapsrisikoen. I investeringsammenheng brukes ordet risiko av og til som uttrykk for både tapsrisiko og gevinstmulighet. I den videre beskrivelsen brukes ordet risiko imidlertid kun for å betegne tapsrisiko. Det finnes ulike måter å investere på som reduserer risikoen. Vanligvis anses det som bedre ikke å investere i bare ett eller noen få finansielle instrumenter, men i stedet å investere i flere ulike finansielle instrumenter. Disse instrumentene bør da gi en spredning av risikoene, og ikke samle risikoer som kan utløses samtidig. En spredning av investeringene til utenlandske markeder reduserer normalt også risikoen i den totale porteføljen, selv om det ved handel med utenlandske finansielle instrumenter også oppstår en valutarisiko.

Investeringer i finansielle instrumenter er forbundet med økonomisk risiko, noe som vil bli nærmere beskrevet senere. Kunden svarer selv for risikoen og må derfor selv hos det anvendte

verdipapirforetaket — eller gjennom sin kapitalforvaltende representant — skaffe seg kunnskap om de vilkår, i form av allmenne vilkår, prospekter eller lignende, som gjelder for handel med slike instrumenter, og om instrumentenes egenskaper og risikoer som er forbundet med dem. Kunden må også fortløpende overvåke sine investeringer i slike instrumenter. Dette gjelder også dersom kunden har fått individuell rådgivning i investerings situasjonen. Kunden bør i egen interesse være klar til raskt å iverksette tiltak dersom dette skulle være påkrevd, f.eks. ved å avvikle investeringer som utvikler seg negativt, eller ved å stille ytterligere sikkerhet ved investeringer som er finansiert med lån og hvor sikkerhetens verdi er blitt redusert.

Det er også viktig å være oppmerksom på den risikoen det kan innebære å handle med finansielle instrumenter på en annen handelsplass enn et regulert marked, der kravene som stilles generelt er lavere.

2.2. ULIKE TYPER RISIKOBEGREP M.M.

I forbindelse med den risikovurderingen som bør utføres når du som kunde foretar en investering i finansielle instrumenter, og også fortløpende i eierperioden, finnes det en rekke ulike risikobegrep og andre faktorer som man må ta i betraktning og avveie. Nedenfor følger en kort beskrivelse av noen av de vanligste risikobegrepene.

Markedsrisiko — Risikoen for at markedet i sin helhet, eller en bestemt del av det hvor du som kunde har din investering, f.eks. det svenske aksjemarkedet, går ned.

Kredittisiko — Risikoen for manglende betalingsevne hos f.eks. en utsteder eller en motpart.

Prisvolatilitetsrisiko — Risikoen for at store svingninger i kursen/prisen på et finansielt instrument påvirker investeringen negativt.

Kursrisiko — Risikoen for at kursen/prisen på et finansielt instrument går ned.

Skatterisiko — Risikoen for at skatteregler og/eller skattesatser er uklare eller kan bli endret.

Valutarisiko — Risikoen for at en utenlandsk valuta som en beholdning er relatert til (f.eks. fondsandeler i et fond som investerer i amerikanske verdipapirer notert i USD), svekkes.

Gearingeffektisiko — Konstruksjonen av derivatinstrumenter, som gjør at det finnes en risiko for at prisutviklingen på det underliggende aktiva får et større negativt gjennomslag i kursen/prisen på derivatinstrumentet.

Juridisk risiko — Risikoen for at relevante lover og regler er uklare eller kan bli endret.

Selskapsespesifikk risiko — Risikoen for at et bestemt selskap går dårligere enn forventet eller rammes av en negativ hendelse, og at de finansielle instrumentene som er relatert til selskapet, dermed kan falle i verdi.

Branjespesifikk risiko — Risikoen for at en bestemt bransje går dårligere enn forventet eller rammes av en negativ hendelse, og at de finansielle instrumentene som er relatert til selskapet i bransjen, dermed kan falle i verdi.

Likviditetsrisiko — Risikoen for at du ikke kan selge eller kjøpe et finansielt instrument på et gitt ønsket tidspunkt fordi omsetningen i det finansielle instrumentet er lav.

Renterisiko — Risikoen for at det finansielle instrumentet du har investert i, faller i verdi pga. endringer i markedsrenten.

3. AKSJER OG AKSJERELATERTE INSTRUMENTER

3.1 GENERELT OM AKSJER

3.1.1 AKSJER OG AKSJESELSKAP

Aksjer i et aksjeselskap gir eieren rett til en andel av selskapets aksjekapital. Går selskapet med overskudd, gir selskapet vanligvis utbytte på aksjene. Aksjer gir også stemmerett på generalforsamlingen, som er selskapets øverste beslutningsorgan. Jo flere aksjer eieren har, desto større andel av kapitalen, utbyttet og stemmene har aksjonæren. Stemmeretten kan variere avhengig av hvilken klasse aksjene tilhører. Det finnes to typer selskap, allmennaksjeselskap (ASA) og aksjeselskap (AS). Det er kun aksjer utstedt av allmennaksjeselskap som kan handles på en handelsplass.

3.1.2 AKSJEKURSEN

Kursen (prisen) på en aksje påvirkes først og fremst av tilbudet av eller etterspørselen etter den aktuelle aksjen, noe som igjen, i hvert fall på lang sikt, styres av selskapets fremtidsutsikter. En aksjes verdi justeres opp eller ned primært på grunnlag av investorenes analyser og vurderinger av selskapets muligheter til å generere overskudd i fremtiden. Den fremtidige utviklingen i omverdenen med hensyn til konjunktur, teknologi, lovgivning, konkurranse osv., avgjør hvordan etterspørselen etter selskapets produkter eller tjenester blir, og er derfor av grunnleggende betydning for kursutviklingen til selskapets aksjer.

Det aktuelle rentenivået spiller også en stor rolle for prissettingen. Stiger markedsrenten, gir renteberende finansielle instrumenter som utstedes samtidig med dette, bedre avkastning. Normalt faller da kursene på aksjer som handles regelmessig, akkurat som på allerede utstedte renteberende instrumenter. Dette skyldes at den økte avkastningen på nyutstedte renteberende instrumenter relativt sett blir bedre enn avkastningen på aksjer, og på utestående renteberende instrumenter.

Dessuten påvirkes aksjekursene negativt av at renten på selskapets gjeld øker når markedsrenten går opp, noe som reduserer selskapets gevinstmuligheter.

Også andre forhold som er direkte knyttet til selskapet, f.eks. endringer i selskapets ledelse og organisasjon, produksjonsforstyrrelser m.m., kan sterkt påvirke selskapets fremtidige evne til å generere overskudd både på kort og lang sikt. Aksjeselskap kan i verste fall gå så dårlig at de må erklære konkurs. Aksjekapitalen, dvs. aksjonærenes innskutte kapital, er den kapitalen som i så fall først blir brukt til å betale selskapets gjeld. Dette fører som oftest til at aksjene i selskapet blir verdiløse.

Også kursene på visse større utenlandske regulerte markeder eller handelsplasser virker inn på kursene i Norge, bl.a. fordi flere norske aksjeselskap også er notert på utenlandske markedsplasser og prisutjevninger (arbitrasje) skjer mellom markedsplassene. Kursen på aksjer i selskap som tilhører samme bransjesektor, påvirkes ofte av endringer i kursen hos andre selskap innenfor samme sektor. Denne påvirkningen kan også gjelde for selskap i forskjellige land.

Aktørene på markedet har ulike behov for å plassere kontanter (likvide midler) eller skaffe likvide midler. Dessuten har de ofte ulike oppfatning av hvordan kursen vil utvikle seg. Disse forholdene, som også innbefatter hvordan selskapet vurderes, bidrar til at det finnes både kjøpere og selgere. Er investorene derimot enige i sin oppfatning av kursutviklingen, vil de enten kjøpe, og da oppstår det et kjøpspress fra mange kjøpere, eller så vil de selge, og da oppstår det et salgspress fra mange selgere. Ved kjøpspress stiger kursen, og ved salgspress faller den.

Omsetningen, dvs. hvor mye som kjøpes og selges av en bestemt aksje, påvirker igjen aksjekursen. Ved høy omsetning reduseres forskjellen, også kalt spread, mellom den kursen kjøperne er villige til å betale (kjøpskursen) og den kursen selgerne forlanger (salgskursen). En aksje med høy omsetning, der store beløp kan omsettes uten større innvirkning på kursen, har en god likviditet og er derfor lett å kjøpe og selge. Selskapene på de regulerte markedenes lister har normalt sett høy likviditet. Ulike aksjer kan i løpet av dagen eller over lengre perioder vise ulike bevegelser i kursene (volatilitet), dvs. opp- og nedgang samt størrelse på kursendringene.

Kursene som aksjene er blitt handlet til (betalingskurser), som f.eks. høyeste/laveste/siste betalt i løpet av dagen samt siste noterte kjøps-/salgskurser, og opplysninger om handlet volum i kroner, publiseres bl.a. i de fleste større dagsavisene, på tekst-TV og på ulike nettsider som er opprettet av markedsplasser, verdipapirforetak og medieforetak. Aktualiteten i disse kursopplysningene kan variere avhengig av måten de publiseres på.

3.1.3 ULIKE AKSJEKLASSER

Aksjer tilhører ulike klasser, vanligvis A- og B-aksjer, noe som normalt har med stemmeretten å gjøre. A-aksjer gir normalt én stemme, mens B-aksjer gir en begrenset stemmerett, som oftest en tiendedels stemme. Forskjellene i stemmerett skyldes bl.a. at man ved eierspredning vil verne om de opprinnelige grunnleggerne eller eierens innflytelse på selskapet ved å gi dem en utvidet stemmerett. Nye aksjer som utstedes får da en lavere stemmeverdi enn den opprinnelige A-klassen, og betegnes som B, C, D osv.

3.1.4 NOMINELL VERDI, SPLITT OG SPLEIS

En aksjes nominelle verdi er det beløpet som hver aksje representerer av selskapets aksjekapital. Summen av alle aksjer i et selskap multiplisert med den nominelle verdien av hver aksje utgjør selskapets aksjekapital. Ibland vil selskapet endre den nominelle verdien, f.eks. fordi kursen, dvs. markedsprisen på aksjen, har steget kraftig. Ved å dele opp hver aksje i to eller flere aksjer gjennom en såkalt splitt, reduseres den nominelle verdien, og samtidig senkes kursen på aksjene. Aksjonæren har imidlertid etter en splitt fortsatt sin kapital i behold, men den er fordelt på flere aksjer, som har en lavere nominell verdi og en lavere kurs per aksje.

Omvendt kan det utføres en spleis (omvendt splitt) dersom kursen har falt kraftig. Da slås to eller flere aksjer sammen til én aksje. Aksjonæren har imidlertid etter en spleis fortsatt sin kapital i behold, men den er fordelt på færre aksjer, som har en høyere nominell verdi og en høyere kurs per aksje.

3.1.5 MARKEDSINTRODUKSJON, PRIVATISERING OG OPPKJØP

Markedsintroduksjon innebærer at aksjer i et selskap introduseres på aksjemarkedet, dvs. opptas til handel på et regulert marked eller en handelsplattform (MTF). Allmennheten tilbys da å tegne (kjøpe) aksjer i selskapet. Som oftest dreier det seg om et eksisterende selskap som ikke tidligere har vært handlet på et regulert marked eller annen handelsplass, der eierne har besluttet å utvide eierkretsen og lette handelen i selskapets aksjer. Dersom et statseid selskap introduseres på markedet, kalles dette for privatisering.

Oppkjøp foregår som regel på den måten at en eller flere investorer tilbyr aksjonærene i et selskap å selge sine aksjer på visse vilkår. Dersom oppkjøperen får 90 % eller mer av antall aksjer i det oppkjøpte selskapet, kan vedkommende begjære tvungen overføring av de gjenstående aksjene fra de eierne som ikke har akseptert oppkjøpstilbudet. Disse aksjonærene blir da tvunget til å selge sine aksjer til oppkjøperen.

3.1.6 EMISJONER

Dersom et aksjeselskap vil utvide sin virksomhet, kreves det ofte ytterligere aksjekapital. Dette skaffer selskapet seg ved å utstede nye aksjer gjennom nyemisjon. Som oftest får de gamle eierne tegningsretter som gir fortrinnsrett til å tegne aksjer i en nyemisjon. Antall aksjer som kan tegnes, settes normalt i forhold til hvor mange aksjer eieren hadde tidligere. Tegneren må betale en gitt pris (emisjonskurs) for de nyutstedte aksjene, som ofte er lavere enn markedskursen. Umiddelbart etter at tegningsrettene — som normalt har en viss markedsverdi — er blitt utskilt fra aksjene, faller vanligvis kursen på aksjene, samtidig som antall aksjer øker for de aksjonærene som har tegnet. De aksjonærene som ikke tegner, kan i tegningsperioden som ofte varer noen uker, selge sine tegningsretter på den markedsplassen der aksjene handles. Etter tegningsperioden bortfaller tegningsrettene, og de blir dermed ubrukkelige og verdiløse.

Aksjeselskap kan også gjennomføre en såkalt rettet nyemisjon, som gjennomføres som en nyemisjon, men som kun er rettet mot en begrenset gruppe investorer. Aksjeselskap kan også gjennomføre en såkalt apportermisjon utstede nye aksjer for å erverve andre selskap, forretningsområder eller aktiva i annen form enn penger. Både ved rettet nyemisjon og ved apportermisjon skjer en såkalt utvanning av eksisterende aksjonærens andel av antall stemmer og aksjekapital i selskapet, men antall eide aksjer og markedsverdien av den investerte kapitalen påvirkes normalt ikke. Dersom aktiva eller de bundne midlene i et aksjeselskap har steget mye i verdi, kan selskapet overføre en del av verdien til sin aksjekapital gjennom en såkalt fondsemisjon. Ved fondsemisjon tas det

hensyn til det antall aksjer som hver aksjonær allerede har. Antall nye aksjer som opprettes gjennom fondsemisjonen settes i forhold til hvor mange aksjer eieren hadde tidligere. Gjennom fondsemisjonen får aksjonæren flere aksjer, men eierens andel av selskapets økte aksjekapital forblir uendret. Kursen på aksjene synker ved en fondsemisjon, men gjennom økningen av antall aksjer beholder aksjonæren en uendret markedsverdi på sin investerte kapital. En annen måte å gjennomføre en fondsemisjon på er at selskapet skriver opp aksjenes nominelle verdi. Aksjonæren har etter oppskrivning et uendret antall aksjer og en uendret markedsverdi på sin investerte kapital.

3.2 GENERELT OM AKSJERELATERTE INSTRUMENTER

Nært forbundet med aksjer er aksjeindeksobligasjoner, depotbevis, konvertibler, aksje- og aksjeindeksopsjoner, aksje- og aksjeindeksterminer, warrants og gearingsertifikater.

3.2.1 INDEKSobligasjoner/AKSJEINDEKSobligasjoner

Indeksobligasjoner/aksjeindeksobligasjoner er obligasjoner der avkastningen i stedet for rente avhenger av f.eks. en aksjeindeks. Utvikler indeksen seg positivt, følger avkastningen med. Ved en negativ indeksutvikling kan avkastningen utebli. Obligasjonen tilbakebetales imidlertid alltid med sitt nominelle beløp på innløsningsdagen og har således en begrenset taprisiko sammenlignet med f.eks. aksjer og fondsandeler. Risikoen ved en investering i en aksjeindeksobligasjon kan, foruten eventuelt betalt overkurs, defineres som den alternative renteinntekt, dvs. den renten investoren ville ha fått på det investerte beløpet ved en annen investering. Indeksobligasjoner kan ha ulike betegnelser som aksjeindeksobligasjoner, SPAX, aksjeobligasjoner, kredittkurvobligasjoner, rentekurvobligasjoner, valutakurvobligasjoner osv., avhengig av typen underliggende aktiva som bestemmer obligasjonens avkastning. Når man snakker om indeksobligasjoner, betegnes disse ofte også som kapitalgaranterte eller kapitalbeskyttede produkter. Disse begrepene brukes for å beskrive, som nevnt ovenfor, at uansett om produktet gir avkastning eller ikke, tilbakebetales det nominelle beløpet, dvs. vanligvis det samme som investeringsbeløpet minus eventuelt betalt overkurs.

3.2.2 DEPOTBEVIS

Depotbevis er et bevis for rett til utenlandske aksjer, som utstederen av beviset oppbevarer/innehar for innehaverens regning. Depotbevis handles i likhet med aksjer på et regulert marked eller handelsplass, og prisutviklingen følger normalt prisutviklingen på den utenlandske markedsplassen der aksjene handles. Ut over de generelle risikoene som finnes ved handel med aksjer eller andre typer andelsretter, bør det tas høyde for evt. valutarisiko.

3.2.3 KONVERTIBLER

Konvertibler (konverteringslån eller konvertibler) er rentebærende verdipapirer (lån til utsteder/emittent av konvertibelen) som innenfor en viss tidsperiode kan byttes i aksjer. Avkastningen på konvertiblene, dvs. kupongrenten, er vanligvis høyere enn utbyttet på aksjene da kan byttes i. Kursen på konvertibler uttrykkes i prosent av den nominelle verdien på konvertibelen.

3.2.4 OMVENDTE KONVERTIBLER

Omvendte konvertibler er en mellomting mellom en rente- og en aksjeinvestering. Den omvendte konvertibelen er knyttet til en eller flere underliggende aksjer eller indekser. Denne investeringen gir en rente, dvs. en fast, garantert avkastning. Dersom de underliggende aksjene eller indeksene utvikler seg positivt, tilbakebetales det investerte beløpet plus den faste avkastningen. Dersom de underliggende aksjene eller indeksene derimot skulle falle, er det en risiko for at innehaveren i stedet for det investerte beløpet kan få en eller flere aksjer som inngår i den omvendte konvertibelen eller et tilsvarende kontant beløp.

3.2.5 AKSJEOPSJONER OG AKSJEINDEKSOPSJONER

Det finnes ulike typer aksjeopsjoner. Ervervede kjøpsopsjoner (eng. call options) gir innehaveren rett til innenfor en viss tidsperiode å kjøpe allerede utstedte aksjer til en på forhånd bestemt pris. Salgsopsjoner (eng. put options) gir omvendt innehaveren rett til innenfor en viss tidsperiode å selge aksjer til en på forhånd bestemt pris. Til hver ervervet opsjon svarer en utstedt opsjon. Risikoen for den som erverver en opsjon er at den, dersom det ikke tas risikobegrensende forholdsregler, faller i verdi eller blir verdiløs på sluttdagen. I sistnevnte tilfelle går premien som ble betalt for opsjonen ved ervervelsen tapt. Utstederen av en opsjon løper en risiko, som i visse tilfeller kan være ubegrenset stor, dersom det ikke tas risikobegrensende forholdsregler. Kursen på opsjoner følger normalt kursen på tilsvarende underliggende aksjer eller indekser, men med større kursvingninger enn disse.

Den mest omfattende handelen i aksjeopsjoner skjer på de regulerte markedene. Der forekommer også handel med aksjeindeksopsjoner. Disse indeksopsjonene gir gevinst eller tap direkte i kontanter (kontantavregning) på bakgrunn av utviklingen av en underliggende indeks.

3.2.6 AKSJEJETERMINER OG AKSJEINDEKSTERMINER

En termin innebærer at partene inngår en gjensidig bindende avtale med hverandre om kjøp eller salg av det underliggende aktiva til en på forhånd avtalt pris og med levering eller annen fullbyrdelse, f.eks. kontantavregning, av avtalen på et tidspunkt som er angitt i avtalen. Det betales ingen premie ettersom partenes forpliktelser ifølge avtalen er like.

3.2.7 WARRANTS

Det forekommer også handel med visse kjøps- og salgsopsjoner med lengre løpetider, i Sverige vanligvis kalt warrants. Warrants kan brukes til å kjøpe eller selge underliggende aksjer eller i andre tilfeller gi kontanter dersom kursen på den underliggende aksjen utvikler seg riktig i forhold til warrantens innløsningspris. Tegningsopsjoner (eng. subscription warrants) på aksjer kan innenfor en viss tidsperiode brukes til tegning av tilsvarende nyutstedte aksjer.

3.2.8 GEARINGSERTIFIKATER

Gearingsertifikater, som ofte bare kalles sertifikater, er ofte en kombinasjon av f.eks. en kjøps- og en salgsopsjon og er avhengig av et underliggende aktiva, f.eks. en aksje, en indeks eller en råvare. Et sertifikat har ingen nominell verdi. Gearingsertifikater må ikke forveksles med f.eks. foretaksertifikater, som er en type gjeldsbrev som kan utstedes av foretak i forbindelse med at foretaket låner penger på kapitalmarkedet.

En karakteristisk egenskap ved gearingsertifikater er at relativt små kursendringer i underliggende aktiva kan medføre betydelige endringer i verdien på innehaverens investering. Disse endringene i verdien kan være til investorens fordel, men de kan også være en ulempe for investoren. Innehavere bør være spesielt oppmerksomme på at gearingsertifikater kan falle i verdi og også forfalle helt uten verdi med den konsekvens at hele eller deler av det investerte beløpet kan gå tapt.

Tilsvarende resonnement kan i mange tilfeller også gjelde for opsjoner og warrants.

4. RENTERELATERTE INSTRUMENTER

Et rentebærende finansielt instrument er en fordringsrett på utstederen (emittenten) av et lån. Avkastning gis normalt i form av rente. Det finnes ulike former for rentebærende instrumenter avhengig av hvilken emittent som har utstedt instrumentet, den sikkerheten som emittenten kan ha stilt for lånet, løpetiden frem til tilbakebetalingsdagen og formen for utbetaling av renten. Renten (kupongen) utbetales vanligvis på årsbasis.

En annen form for renteutbetaling er å selge instrumentet med rabatt (diskonteringspapir). Ved salget beregnes prisen på instrumentet ved å diskontere lånebeløpet inklusive beregnet rente til nåverdi. Nåverdien eller kursen er lavere enn det beløpet som fås ved tilbakebetaling (det nominelle beløpet). Banksertifikater og statskassaveksler er eksempler på diskonteringspapirer, likeledes obligasjoner med såkalt nullkupongkonstruksjon.

Ytterligere en annen form for rentebærende obligasjoner er statens premieobligasjoner, der lånerenten ved loddtrekning fordeles blant innehaverne av premieobligasjoner. Det finnes også renteinstrumenter og andre spareformer der renten er beskyttet mot inflasjon, og investeringen derfor gir en fast realrente.

Risikoen ved et rentebærende instrument består dels av den kursendringen (kursrisiko) som kan oppstå i løpetiden pga. at markedsrenten endrer seg, dels av at emittenten kanskje ikke klarer å tilbakebetale lånet (kreditrisiko). Lån der det er stilt fullgod sikkerhet for tilbakebetalingen, er dermed vanligvis mindre risikofylte enn lån uten sikkerhet. Rent generelt kan det imidlertid sies at risikoen for tap på rentebærende instrumenter anses å være lavere enn for aksjer. Et rentebærende instrument utstedt av en emittent med høy kredittverdighet kan således være et godt alternativ for den som vil minimere risikoen for at sparekapitalen reduseres i verdi, og kan være å foretrekke ved kortsiktig sparing. Også ved langsiktig sparing der kapitalen ikke skal settes på spill, f.eks. ved pensjonsforpliktelser, er innslag av rentebærende investeringer svært vanlig. Ulempen med en rentebærende investering er at den som regel gir en lav verdistigning. Eksempler på rentebærende investeringer er sparekontoer, privatobligasjoner og rentefond.

Kursene fastsettes daglig både på instrumenter med kort løpetid (mindre enn et år), f.eks. statskassaveksler, og på instrumenter med lengre løpetid, f.eks. obligasjoner. Dette skjer på penge- og obligasjonsmarkedet. Markedsrenten påvirkes av analyser og vurderinger som Norges Bank og andre større institusjonelle markedsaktører gjør med hensyn til hvordan utviklingen av en rekke økonomiske faktorer som inflasjon, konjunktur, renteutvikling i Norge og i andre land osv. vil utvikle seg på kort og lang sikt. Norges Bank foretar også såkalte pengepolitiske operasjoner med det formål å styre utviklingen av markedsrenten slik at ikke inflasjonen stiger over et bestemt fastsatt mål. De finansielle instrumentene som handles på penge- og obligasjonsmarkedet (f.eks. statsobligasjoner, statskassaveksler og boligobligasjoner) handles ofte i svært store poster (mangemillionsklassen).

Dersom markedsrenten går opp, vil kursen på utestående (allerede utstedte) rentebærende finansielle instrumenter falle dersom de har fast rente, ettersom nye lån utstedes med en rentesats som følger aktuell markedsrente og dermed gir høyere rente enn det utestående instrumentet. Omvendt stiger kursen på utestående instrumenter når markedsrenten går ned.

Lån utstedt av stat og kommuner anses å være risikofrie når det gjelder tilbakebetaling, noe som således gjelder for stats- og kommuneobligasjoner. Andre emittenter enn stat og kommuner kan iblant ved emisjon av obligasjoner stille sikkerhet i form av andre finansielle instrumenter eller andre aktiva (tinglig eller realsikkerhet).

Det finnes også andre rentebærende instrumenter som innebærer en høyere risiko enn obligasjoner dersom emittenten skulle få problemer med å tilbakebetale lånet, f.eks. ikke-pantesikrede partialobligasjoner.

En form for renterelaterte instrumenter er sikrede obligasjoner. Disse er forbundet med en særskilt fortrinnsrett ifølge særlovgivning. Regelverket rundt sikrede obligasjoner har til formål å sikre at en investor får full betaling i henhold til avtalt tidsplan selv om obligasjonens utsteder skulle gå konkurs, forutsatt at det aktiva som sikrer obligasjonen er tilstrekkelig mye verd.

5. DERIVATINSTRUMENTER

Derivatinstrumenter som opsjoner, terminer m.fl., forekommer med ulike typer underliggende aktiva, f.eks. aksjer, obligasjoner, råvarer og valutaer. Derivatinstrumenter kan brukes til å redusere risikoen ved en investering.

Et særskilt forhold å ta hensyn til ved investering i derivatinstrumenter er at konstruksjonen av derivatinstrumenter gjør at prisutviklingen på det underliggende aktiva får gjennomslag i kursen eller prisen på derivatinstrumentet. Dette prisgjennomslaget er ofte kraftigere i forhold til innsatsen (betalt premie) enn det verdiendringen er på det underliggende aktiva. Prisdifferansen kalles derfor gearingeffekt og kan føre til større gevinst på innskutt kapital enn om investeringen var blitt gjort direkte i det underliggende aktiva. På den annen side kan gearingeffekten medføre større tap på derivatinstrumentet sammenlignet med verdiendringen på det underliggende aktiva dersom prisutviklingen på det underliggende aktiva blir annerledes enn forventet.

Gearingeffekten, dvs. muligheten for gevinst eller risikoen for tap, varierer avhengig av derivatinstrumentets konstruksjon og anvendelse. Det stilles derfor store krav til overvåkingen av prisutviklingen på derivatinstrumentet og det underliggende aktiva. Investoren bør i egen interesse være klar til å handle raskt, ofte i løpet av dagen, dersom investeringen i derivatinstrumenter skulle utvikle seg i uheldig retning. Det er også viktig i sin risikovurdering å ta hensyn til at muligheten for avvike en posisjon/beholdning kan være vanskeligere ved en negativ prisutvikling.

For mer informasjon om derivatinstrumenter, se Informasjon om handel med opsjoner, terminer og andre derivatinstrumenter.

6. FOND OG FONDSANDELER

Et fond er en "portefølje" av ulike typer finansielle instrumenter, f.eks. aksjer og obligasjoner. Fondet eies i fellesskap av alle som sparer i fondet, andelseierne, og forvaltes av et fondsselskap. Det finnes ulike typer fond med ulike investeringsstrategier. Med investeringsstrategi menes den typen finansielle instrumenter som fondet investerer i. Nedenfor redegjøres i korthet for noen av de vanligste fondstypene.

Et aksjefond plasserer all eller hovedsakelig all kapital som andelseierne har innbetalt, i aksjer. **Blandingsfond** med både aksjer og rentebærende instrumenter forekommer også, likeledes rene rentefond der kapitalen hovedsakelig plasseres i rentebærende instrumenter. Det finnes også f.eks. **indeksfond**, som ikke forvaltes aktivt av en forvalter, men som i stedet investerer i finansielle instrumenter som følger sammensetningen i en bestemt indeks.

En av ideene med et aksjefond er at det investerer i flere ulike aksjer og andre aksjerelaterte finansielle instrumenter, noe som gjør at risikoen for andelseierne reduseres sammenlignet med risikoen for en aksjonær som kun investerer i én eller noen få aksjer. Andelseierne slipper videre å velge ut, kjøpe, selge og overvåke aksjene og annet forvaltningsarbeid forbundet med dette.

Prinsippet for rentefond er det samme som for aksjefond: Det investeres i ulike rentebærende instrumenter for å få risikospredning i fondet, og forvaltningen av fondet skjer etter analyse av fremtidig renteprognose.

Et **fond-i-fond** er et fond som investerer i andre fond. Et fond-i-fond kan ses som et alternativ til selv å velge å investere i flere ulike fond. Man kan dermed oppnå den risikospredningen som en godt sammensatt egen fondsportefølje kan ha. Det finnes fond-i-fond med ulike investeringsstrategier og risikonivåer.

En annen type fond er **hedgefond**. Hedge betyr beskytte på engelsk. Til tross for at hedging er ment å beskytte mot uventede endringer i markedet, kan et hedgefond være et fond med høy risiko, ettersom slike fond ofte er høyt belånt. Forskjellene er imidlertid store mellom de ulike hedgefondene. Det finnes også hedgefond med lav risiko. Hedgefond forsøker å gi en positiv avkastning, uansett om aksje- eller rentemarkedet går opp eller ned. Et hedgefond har langt større investeringsfrihet enn tradisjonelle fond. Det kan investeres i alt fra aksjer, valutaer og rentebærende instrumenter til ulike arbitrasjestrategier (spekulasjon i endringer av f.eks. renter og/eller valutaer). Hedgefond benytter seg ofte enn tradisjonelle fond av derivater med det formål å øke eller redusere fondets risiko. Shorthandel (se nedenfor) er også et vanlig innslag.

Fond kan også deles inn i **verdpapirfond** (også kalt UCITS-fond) og **spesialfond**. Samlebetegnelsen på disse er investeringsfond. Verdpapirfond er de fondene som oppfyller kravene i det såkalte UCITS-direktivet, først og fremst når det gjelder investeringsbestemmelser og risikospredning. Både norske og utenlandske verdpapirfond (som har fått tillatelse i sitt hjemland innenfor EØS) kan selges og markedsføres fritt i samtlige EØS-land. Spesialfond (f.eks. hedgefond) er fond som på en eller annen måte avviker fra reglene i UCITS-direktivet, og det er derfor spesielt viktig for deg som kunde å få rede på hvilke investeringsregler et spesialfond du har tenkt å investere i, kommer til å følge. Dette fremgår av fondets informasjonsbrosjyre og faktablad. Hvert fondsselskap plikter uoppfordret å tilby potensielle investorer det faktabladet som omhandler fondet. Spesialfond kan ikke markedsføres og selges fritt utenfor Norge. For de fondene som investerer i utenlandske finansielle instrumenter, oppstår også en valutarisiko (se også avsnitt 2.2. ovenfor).

Andelseierne får det antall andeler i fondet som svarer til andelen av innskutt kapital i forhold til fondets totale kapital. Andelene kan kjøpes og innløses gjennom verdpapirforetak som tilbyr andeler i fondet, eller direkte hos fondsselskapet. Det er imidlertid viktig å være oppmerksom på at visse fond kan ha forutbestemte tidspunkter der fondet er "åpent" for kjøp og innløsning, og at det derfor ikke alltid er mulig med regelmessig handel. Andelenes aktuelle verdi beregnes regelmessig av fondsselskapet og er basert på kursutviklingen til de finansielle instrumentene som inngår i fondet. Kapitalen som investeres i et fond kan både stige og falle i verdi, og det er derfor ikke sikkert at investoren får tilbake hele den innskutte kapitalen.

7. SHORTHANDEL

Shorthandel innebærer at den som har lånt finansielle instrumenter og samtidig forpliktet seg til på et senere tidspunkt å levere tilbake instrumenter av samme art til långiver, selger de lånte instrumentene. Ved salget regner långakeren med at han på tidspunktet for tilbakeleveringen vil kunne skaffe instrumentet på markedet til en lavere pris enn den som det lånte instrumentet ble solgt til. Skulle prisen i stedet ha gått opp, oppstår et tap, som ved en kraftig prisstigning kan bli vesentlig.

8. BELÅNING

Finansielle instrumenter kan i mange tilfeller kjøpes for delvis lånt kapital. Ettersom både din egen kapital og den lånte kapitalen påvirker avkastningen, kan du som kunde gjennom lånefinansieringen få en større gevinst dersom investeringen utvikler seg positivt sammenlignet med en investering foretatt utelukkende med egen kapital. Gjelden som er forbundet med den lånte kapitalen påvirkes ikke av om kursene på de kjøpte instrumentene utvikler seg positivt eller negativt, noe som er en fordel ved en positiv kursutvikling. Dersom kursene på de kjøpte instrumentene utvikler seg negativt, oppstår en tilsvarende ulempe ettersom gjelden blir stående, noe som innebærer at kursfallet krone for krone tærer på egenkapitalen. Ved et kursfall kan derfor egenkapitalen bli helt eller delvis brukt opp samtidig som at gjelden må betales helt eller delvis gjennom salgsinntektene fra de finansielle instrumentene som har falt i verdi. Gjelden må betales, selv om salgsinntektene ikke dekker hele gjelden.